

20.4.2021

Valtiovarainministeriön asiantuntijalausunto hallintovaliokunnalle: valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta (VNS 7/2020 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt valtiovarainministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa otsikossa mainitusta asiasta. Valtiovarainministeriö kiittää mahdollisuudesta toimittaa asiantuntijalausunto.

Valtiovarainministeriö on osallistunut selonteon laatimiseen. Tässä lausunnossa esitetään taustoittavia ja täydentäviä näkemyksiä selonteosta erityisesti digitalisaatiosta.

Arvopohjaisuus ja osallistamisen edistäminen

Digitalisaatio on levinnyt jo koko yhteiskuntaan kaikille elämän alueille. Siitä on tullut osa niin kansalaisten kuin yritysten arkea. Teknologia vie kehitystä eteenpäin, mutta teknokraattisesta lähestymistavasta on siirryttävä tarkastelemaan kehitystä myös yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta.

Valtioneuvoston selonteko korostaakin, että demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet ovat unionin kaiken toiminnan perusta. Lisäksi selonteon mukaan Suomi pitää tärkeänä, että EU:ssa panostetaan kansalaisten osallistamiseen ja unionin toiminnan avoimuuden lisäämiseen. Valtiovarainministeriö korostaa, että digitalisaation tulisi perustua eurooppalaisiin arvoihin ja perusoikeuksiin. Tavoitteeksi tulisi asettaa kaikkien yhdenvertainen osallistaminen digitaaliseen muutokseen. Valtiovarainministeriö näkee hallinnon avoimuuden edistämisen sekä luottamuksen turvaamisen digitaalista hallintoa kohtaan keskeisenä.

Suomi allekirjoitti Saksan johdolla sen EU-puheenjohtajuuskaudella valmistellun Berliinin julkilausuman digitaalisesta yhteiskunnasta ja arvopohjaisesta julkisesta hallinnosta joulukuussa 2020. Julkilausuman tavoitteena on edistää kansalaisten sosiaalisia ja digitaalisia osallistumismahdollisuuksia sekä vähentää digitaalisen eriarvoisuuden vaikutusta yhteiskunnassa. Julkilausumassa tuodaan esiin sosiaalisia, demokraattisia ja ihmisoikeudellisia näkökohtia, joiden avulla voidaan edistää arvopohjaista digitaalista muutosta sekä vahvistaa kansalaisten luottamusta digitaaliseen hallintoon. Julkilausumasta on tiedotettu eduskuntaa E-kirjeellä (E 123/2020 vp).

Digitalisaatio

Komissio antoi maaliskuussa 2021 tiedonannon Euroopan digitaalisesta vuosikymmenestä, jossa on vuoteen 2030 ulottuvat tavoitteet muun muassa julkisten palveluiden osalta. Suomen kanta tiedonantoon toimitetaan myöhemmin eduskunnalle E-kirjeellä. Euroopan komissio antoi ehdotuksen datahallintosäädökseksi marraskuussa 2020, jonka yhtenä tavoitteena on edistää julkisen sektorin datan uudelleenkäyttöä. Säädösehdotuksesta on tiedotettu eduskuntaa U-kirjelmällä 1/2021 vp.

Hallitusohjelman mukaisesti Suomi edistää eettisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävästä datapolitiikan ja tekoälyn sääntelykehikon laatimista. Lisäksi hallitusohjelman mukaisesti Suomi kehittää säädösympäristöä ja hallintoa siten, että ne mahdollistavat digitalisaation ja kestävästä kehityksen sekä laajan kokeilukulttuurin.

Valtiovarainministeriö pitää keskeisenä selonteon mainintaa siitä, että EU:n tulee olla globaali edelläkävijä ihmiskeskeisen datatalouden kehittämisessä. Julkisten palvelujen kehittäminen digitaalisia teknologioita hyödyntäen tulee olla ihmiskeskeistä hallintokeskeisyyden sijaan. Tiedon asema ja merkitys niin hyvinvoinnin kuin kilpailukyvyyn luojana korostuu. Tietopolitiikan selkeillä toimilla edistetään datan jakamista ja käyttöoikeuksien määrittelyä, luodaan yhteentoimivia tiedonvaihtoratkaisuja sekä mahdollistetaan uusien teknologiaratkaisujen käyttöönottoa. Tavoitteena tulisi olla julkisten palvelujen edistynyt digitalisointi siten, että ne tuottavat mahdollisimman pienen hallinnollisen taakan asiakkaalle.

Selonteon mukaan EU:sta on myös luotava tekoälyn kehittämiselle ja soveltamiselle suotuisa toimintaympäristö. Suomen kansallinen työ tekoälyn käyttöönoton edistämiseksi voi toimia esimerkkinä EU-tason käytänteitä kehitettäessä. Euroopan komission odotetaan antavan ehdotus tekoälysääntelystä 21.4.2021. Tältä osin valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota julkisella sektorilla käytettäviin automaattisiin päätöksentekojärjestelmiin sekä kansallisiin hankkeisiin automaattisen päätöksenteon osalta. Oikeusministeriö on asettanut hallinnon automaattista päätöksentekoa koskevaa yleislainsäädäntöä valmistelevan työryhmän 18.1.2021. Valtiovarainministeriö on puolestaan asettanut julkisen hallinnon tietojärjestelmiä koskevan yleislainsäädännön tarkistamista valmistelevan työryhmän 30.3.2021. Työryhmän tavoitteena on muun muassa tarkistaa julkisen hallinnon tietojärjestelmien kehittämisen ja käytön vaatimuksia sekä vaatimuksenmukaisuuden arviointia koskevaa sääntelyä, jolla varmistetaan hyvän hallinnon ja oikeusturvan sekä virkavastuun toteutuminen erityisesti automaattisessa päätöksenteossa.

Suomi on monelta osin digitalisaaton edellä kävijä Euroopassa. Tulevaisuudessa on tarpeen jatkaa työtä sekä kansallisesti että osana EU:ta digitalisaation ja sen hyötyjen edistämiseksi myös yhdenvertaisesti.

Maria Kekäläinen
Neuvotteleva virkamies
maria.kekalainen@vm.fi, +358 295 530 140

Juhani Korhonen
Neuvotteleva virkamies
juhani.korhonen@vm.fi, +358 295 530 234